

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 88
אדר ב' תשע"ז

מוקד העירוב השכונתי
בני ברק
054-84-83-320

עשיית עירוב בישוים שאין בהם עירוב כמה שנים

בס"ד מתחזקת ההתעוררות לעשות עירובים חדשים במקומות רבים, ואפילו בישוים שכבר כמה שנים אין בהם עירוב, לפתע מתעוררים נערים בעלי תשובה, או תושבים מתחזקים, ומביאים את ברכת התורה והמצוות אל כלל אני הישוב, בשיעורי תורה, ובפתיחת מנגינים בבית הכנסת, ומגיעים לשלב הזה של עשיית העירוב. כמו"כ ישוים שהיו פעם יותר טובים והיה בהם עירוב, ואח"כ הזניחו ועברו כמה שנים ללא עירוב כלל, כלומר שהחוטאים קרועים, וחלק מהעמודים נעקרו עקב הרחבת הבניה, ואפשר לראות בהם עמודים שוכבים ממש, שאף אחד לא טרח לתקנם, וארבע שנים או שמונה שנים שלא טיפלו בענין. וב"ה כעת מתעוררים להתאמץ להקים עירוב, למרות העלויות הגדולות.

איננו יכולים לתת הסבר להתעוררות הזו, במקומות יבשים קמים אנשים לחיים של תורה, אבל כפי שלימדונו רבותינו, כאשר יש התעוררות אצל בני התורה להתחזק בנושא מסוים, זה גורם התעוררות רוחנית בכל העולם, וגם אנשים רחוקים מתחזקים באותו ענין, מהתעוררות פנימית מעצמם, או שליבם נכון לשמוע ולעשות כאשר פונים לדבר איתם. ולכן כאשר משפחות האברכים מתחזקים שלא לטלטל במקומות שאין עירוב כהלכתו, או אפילו שיש עירוב אבל אינו ברמה הטובה, הרי זה מביא התעוררות נוספת, שגם בישוים יעשו עירובים, וגם אנשים שלא ידעו מהו עירוב ומהו טלטול, יקפידו יותר לברר לפני שמוציאים דבר בשבת, לשאול אם יש עירוב, ואם הוא מהודר או רק כשר, או ח"ו מהוסר פיקוח, וימנעו מלטלטל במקומות שאינם טובים.

ההכרעה הקשה בעשיית עירובים עירוניים

אמנם כמובן שלא בכל מקום אפשר להגיע לעירוב ברמה טובה, ולפעמים השאלות הן כ"כ קשות, שמדובר בדברים שדעת פוסקי זמנינו להכריע שהם פסולים ממש, למרות שיש שיטות המתירות, ואנשים שאינם יודעים את סוגית הדברים והמשקל ההלכתי, אומרים לעוסקים לחסוך בהוצאה ולהקל כשיטות המתירות. נשאלת השאלה האם נכון לעשות עירוב כזה, שלפחות יטלטלו לפי אותן שיטות, או שמוא יש בו מכשול לפי פסיקת ההלכה, ושב ואל תעשה עדיף.

והנה קשה להעמיד כאן את כל צדדי הספקות, וברור שכל ישוב הוא שאלה לעצמו לפי הנתונים שלו, ואין שאלה אחת דומה לחברתה, ואין ישוב דומה לחבירו. באופן כללי יש לשקול שני דברים גדולים, זה לעומת זה. מצד אחד יש לבחון לאיזה רמת עירוב יכולים להגיע, אם לא יהיו בו בית סאתיים של זרעים, ואם לא יהיה בו בית סאתיים של קוצים. האם יהיה היתר מסוים לשכירות עבור המחללי שבת, והגויים שעובדים במשק שבישוב. האם צורות הפתח יהיו כהלכתן, שלא יהיו מבנים מתחת צורת הפתח, ושלא יהיו קוצים ושיחים שעוטפים את העמודים, או שהם גבוהים ו"טפחים וצפופים שאינם מתנודדים ברוח, שבמקרים מסוימים דינם כמחיצה. יש לציין שלא כל הדינים באותה חומרה, ומ"מ צריך להביא לפני הדיון כל פרט.

לעומת זאת יש לשקול האם לא ייצא מכשול ע"ז, כלומר שאם העירוב לא יהיה טוב לפי עיקר ההלכה, ויהיו בו קולות בעייתיות, כגון קרפיפות, שאוסרים לרוב הדעות, וחוסר שכירות של מחללי שבת בפרהסיא ממש, ואנשים שעד היום לא טלטלו, יבואו לטלטל על סמך קולא גרועה, הרי יתכן שזה בגדר הצלה למחללי שבת, ומכשול לשומרי שבת ח"ו, שבמקרה כזה שב ואל תעשה עדיף.

אנשים בישוים שרגילים שלא לטלטל

בשבוע האחרון היו שלוחי מוקד העירוב לתכנן ולהתקין עירוב בישוים במרכז הארץ, ופגשו בהם כמה וכמה אנשים פשוטים שאינם יודעים הרבה הלכות, ודיברו איתם שיתנו רשות להעמיד עמודי עירוב בחצר האחורית, ורבים מהתושבים התפלאו לשמוע שאח"כ יהיה מותר לטלטל מחוץ לדירה, כל כך היה מקובל אצלם שבשבת לא מוציאים מחוץ לבית. שלוחי המוקד שמחו כ"כ לשמוע שאנשים פשוטים לא מלטלים, אשריכם ישראל.

בעקבות דברים אלו עלה החשש שוב שמא עדיף שישארו במצב הזה שבשבת לא מלטלים.

אולם לגבי שאלה זו הורה אחד מרבני מוקד העירוב, שגם לגבי אותם אנשים המציאות אינה ברורה כ"כ, כי ברוב המקרים מדובר באנשים שאינם יודעים את המשמעות של הטלטול, וטועים בהרבה דברים שיש בהם איסור טלטול, כגון שסבורים שאסור להוציא לרחוב, אבל מותר להוציא לחצר הפרוצה, כיון שהיא חלק מהבית. או שאינם מלטלים את העגלה, ומלטלים את הטלית והמפתח. לכן גם כלפי אותם אנשים יש מצוה לעשות את העירוב, ואדרבה, דוקא עבורם המצוה חשובה יותר, מפני שכונתם ורצונם האמיתי הוא לשמור שבת, אלא שאינם יודעים את כל פרטי הדינים, ומצוה לדאוג להם.

עבודות העירוב בשבוע האחרון עם כלים מיוחדים

את ההכרעה למעשה איננו יכולים להביא כאן, כיון שבאמת כל מקום לגופו, הוא נידון בפני עצמו, וחלק מהדברים ניתנים לשינוי במשך הזמן או בתקציב מוגדל ואכמ"ל. אבל אנו מציינים כאן את הדברים בשביל כלל המעיינים, שידעו על הקשיים ההלכתיים שיש בעשיית העירובים האלו, והרבה מהם נעשים על מנת להציל מאיסור, ולא מגיעים לרמה המותרת למשפחות אברכים. לכן גם במקומות שאומרים שתקנו את העירוב בזמן האחרון, ואף כאשר עשו אותו ע"י ארגון ידוע, יש צורך לברר באותו מקום, מהי רמת הכשרות שהצליחו להגיע אליה.

גודל העירונת הנדרשת בבדיקת העירובים השכונתיים

בבדיקת העירובים השכונתיים, נדרשת מהבודקים שימת לב מיוחדת להבחין בכל שינוי קטן שיכול לגרום נפק"מ הלכתי, ויכול לעורר פסול בכשרות העירוב. דברים כאלו אינם נבדקים בדרך כלל בעירובים עירוניים, שבהם בודקים בעיקר את שלימות החומים, משא"כ בעירובים השכונתיים מקפידים על הרבה דינים נוספים שבהם גם שינוי קטן יכול לפסול, ובפרט שהעירובים העירוניים נמצאים רק בקצוות העיר, שבהם השינויים הם מסוגנון אחר, כגון עמוד שהתעקם, או בנין שנבנה והורחב והרס את העמוד או הקיף אותו בגדר, משא"כ בעירובים השכונתיים יכול להיות גדר שנשברה, או לחי שהתעקם ואינו תחת החוט, ועוד דברים קטנים שהם גודלים, והאחראי צריך לפקוח עין טובה ועירנות מגוברת כדי לגלותם תוך כדי סיבוב קצר של יום שיש.

בור קטן שנחרס לפני הלחי

ביום שישו האחרון התקשר אחד הבודקים בעירוב שכונתי בבני ברק, ואמר שהוא ראה שינוי קטן, שיש לו ספק אם הוא פוסל. באותו רחוב החליפו מדרכה [במהלך העבודה הם שברו את החיבור של הלחי, והאחראי תיקן אותו ע"י צוות העובדים של יום שישו]. וכעת חפרו בור קטן לפני הלחי, כדי להעמיד שם עמוד תאורה. כמובן שעמוד התאורה יכול להיות בעיה לעירוב, וזה צריך לבדוק כשיעשו אותו, אך השאלה היא האם כעת הבור פוסל את הלחי, או מעורר בו חשש. הבודק ציין שלפי מה שלמד מן הגליונות, הוא זוכר שאם יש בור לפני הלחי, עמוק ג' טפחים, נחשב שהלחי גבוה מן הקרקע, ואינו כשר, אלא שאינו לוקח את האחריות למדוד ולפסוק, אלא מוסר את ההערה לאחראי שמעליו.

בור קטן שהמוקד גילה לפני הלחי

האחראי שיבח אותו על העירנות, ובפרט על הענין שהוא עוקב אחרי הגליונות, כדי למלאות תפקידו כהלכה, ואכן זה דבר חשוב מאוד. אם בכל מקצוע האדם מנסה לקלוט כל מידע שהוא, שיעזור לו לעשות את המקצוע שלו כראוי, ק"ו כאשר מדובר בתפקיד הלכתי מורכב ואחראי.

למעשה האחראי הגיע לשם ובדק וראה, שהבור אינו עמוק כ"כ, והלחי מוגבה רק ב' טפחים, ולא ג' טפחים, ולכן ניתן להכשירו לשבת זו, ורק לעקוב שבוע הבא על כל שינוי קטן. אילו היה בבור גובה ג' טפחים היה צריך למלאות אותו בחול או אבנים, ולבטל אותו לקרקע לשבת זו, או עד שהעובדים ימשיכו בעבודתם, וכך הם ייחשבו כקרקע [כמבואר ברמ"א ש"ח ס"ב ובמשנ"ב להקל שמועיל ביטול לשבת אחת], ועי"ז הלחי לא יהיה גבוה יותר מג' טפחים.

גדר שנפגעה בפורים והלחי זו ממקומו

מקרה נוסף שהיה ביום ישישי האחרון, שהבודק עבר לבדוק את העירוב, וראה את הלחי עומד בשלימות על הגדר, והיה סבור להמשיך הלאה. אך הוא הבחין שהלחי קצת עקום לאחוריו, והיינו הפוך מחלל הפתח. והנה העקמימות מצד עצמה לא היתה גדולה כ"כ, וכאשר העקמימות היא רק כלפי הצד האחורי של הלחי, אינה פוסלת אלא עקמימות גדולה שנחשבת פתחי שימאי, אך כיון שראה שינוי, הוא ניגש קרוב יותר לבדוק מה הסיבה, ואם יש שינוי נוסף, שיתכן שיש לו משמעות הלכתית יותר גדולה.

כשהתקרב הבחין שהגדר כולה התעקמה, עקב תאונה שפגעו בגדר ביום הפורים שהיה יום קודם, ואמנם הקטע הזה של הגדר אינו משמש לעירוב, אבל כיון שהגדר נמשכה ונטתה לצד אל מקום התאונה, יש לחשוש שהחוט זו ממקום הלחי. הוא הוציא את מכשיר המדידה, ובדק וגילה שהלחי אינו מתחת החוט, כיון שגם קודם הוא לא היה באמצע של הלחי, ולכן הוא פנה לביתו, והביא לחי חדש זמני והוסיף עליו, עד שזימין את הפועל לשנות את מקום הלחי.

גדר שנפגעה בפורים והלחי בעקבותיה

דוגמאות אלו הן מעט מתוך הדברים שהאחראים מגלים ומשקיעים בעשיית העירובים ותיקונם, ואין לנו אלא לעודדם ולתמוך בהם שימשיכו בהשקעה הטובה והחשובה, ויסיפו ללמוד אחרים מהנסיון שלהם, וללמוד מהנסיונות של אחרים, לדעת לזהות את הבעיות ולתקן, בצורה טובה ומהודרת, כראוי למשפחות אברכים, לבני ביתם הסומכים על העירובים השכונתיים, כדת וכהלכה לפי הרמה של כל שכונה לעצמה.

עירוב הצרות חדש בערב פסח

במקומות רבים מניחים עירוב הצרות חדש בערב פסח, כלומר מחליפים את המצות של העירוב שהיו בשנה החולפת, ומזכים מצות חדשות, ומניחים אותם ואומרים את נוסח "בהדין עירובא". מנהג זה כבר הוזכר בפוסקים (רמ"א סי' שס"ח), והסיבה לכך מפני שהמצות לא מתקיימות כל כך, ובמשך הזמן הן מתליעות, לכן בערב פסח שאופים מצות חדשות היו מחליפים אותם. כמו כן מי שעשה את העירוב במשך השנה בדבר שיש בו חשש חמוץ, כעת צריך לערב מחדש במצות המותרות לאוכלן בפסח.

ביזכוי הפת, יש לזכות לכל בני העיר, כדי שלא יהא חולק את עירובו (בה"ל סי' שס"ו סי"ד), או לעשות תנאי שעושה את העירוב רק על הצד שיש בעיה בעירוב היותר כלל (ועי' במשנ"ב ס"ק ל"ג).

שיעור הנצרך לעירוב הוא 400 גרם אפילו לכל בני העיר. וגם כשעושים עירוב רק לבנין, הרי צריך לזכות אותם לכל בני העיר, [אא"כ עושה תנאי שהעירוב יחול רק על הצד שאין עירו ביותר גדול מסביבו, י"ל שמוספיק שיהיה כשיעור גרוגרת לכל דירה בבנין. ומעל י"ח גרוגרות כבר יש בו מזון ב' סעודות, המועיל לכל בני העיר].

באמירת הנוסח, יש לציין שהנוסח המודפס בסידורים ובמחזורים מיועד רק ל"עירוב הצרות", ולא לשיתוף מבואות", ואם אמר עירוב במקום שצריך שיתוף, אינו מועיל (חזו"א סי' צ' ס"ק כ"ד), ולכן יש להוסיף על הנוסח שיהיה גם לשיתוף, אם צריך שיתוף. [לדעת החזו"א גם בחדר מדרגות בבנין אחד, צריך להתנות שיהיה לשיתוף]. ולכן ראוי לומר את הנוסח דלהלן.

אם לא אמר כלל נוסח, רק הניחו לשם עירוב ושיתוף, מועיל (משנ"ב סוס"י שס"ו), אבל אם אמר בנוסח לא נכון, י"א שאינו מועיל (עי' פמ"ג סי' שס"ו משנ"ב ס"ק ג', כשלא הזכיר כל המקומות המותרים). ומי שאין נוסח בידו, נכון שיאמר בקצרה, שיחול לעירוב ולשיתוף, לאיזה מהם שצריך, להתיר לטלטל בכל המקומות.

בענין הברכה על העירוב, בזמנינו אין כמעט אפשרות לברך על העירוב, כיון שלגבי ברכה יש לחשוש שזמא העירוב הכללי מועיל לפי איזה שיטה (עי' משנ"ב סי' שס"ח ס"ק כ"א). וגם הרב שמניח את העירוב הכללי אינו יכול לברך (בהרבה מקומות), משום שיש לחוש שאדם הניח בביתו עירוב לחומרא וזיכה אותו לכל העיר, וא"כ יש כבר פת המונחת עבור כל בני העיר, [ורק במקומות שאין היקף כללי, ואדם עושה עירוב בבנין פרטי, יש אפשרות שאפשר לברך].

בשנים שעושים בערב פסח "עירוב תבשילין" ומכריזים עליו. יש מצרפים יחד את העירוב הצרות, שהברכה תהיה גם עליו. [ובשנה זו אין עירוב תבשילין בערב פסח, אלא בערב יו"ט אחרון של פסח].

אבל צריך להיזהר לא לעשות "עירוב פרשיות", שלא יאמר נוסח עירוב תבשילין על עירוב הצרות. ופעם אחת כבר התקשר אברך לשאול, שהוא הניח את המצה והביצה של עירוב תבשילין לעירוב הצרות, ולאחר החג תפס את עצמו שעירוב הצרות לא עושים עם ביצה, וכיון שבמצה לבד אין שיעור של עירוב, זה לא הועיל. ובאמת שלדעת הרמ"א, שסומכים על שיתוף במקום עירוב, י"א שגם כשעושה בביצים מועיל במינו (עי' בה"ל סי' שס"ו ס"ג ד"ה ונ"ל), ומ"מ גם ביחד עם הביצה, לא היה שיעור הנצרך לעירוב הצרות ושיתוף.

סדר עשיית עירוב הצרות

1. לבדוק שהשטח מוקף במחיצות וצורות הפתח כדיו, [והבדיקה צריכה להעשות עי"ז ת"ח הבקי בהלכות עירובין, מהניסיון מצויים הרבה דינים שפוסלים את המחיצות, ורבים אפילו ת"ח אינם מכירים בהם]. וכשאינו כשר לגדרי ההלכה, העירוב מתיר רק תוך הבנין. ואם קומת הכניסה אינה סגורה, מותר רק מקומה ראשונה ומעלה. כמו כן יש לבדוק שכל המתגוררים בשטח יהודים שומרי שבת, ואם יש מחללי שבת בפרהסיא [או בצנעא] או גוים צריך לשכור רשותם [כפי דיני השכירות המפורטים בנפרד].

שים לב! אם יש גוי או מומר אחד שלא שכרו ממנו, העירוב אינו מתיר להוציא ולטלטל מהבית כלל.

2. יקח מצות [במשקל לפחות 400 גרם], או פת בנפח של 800 (וי"א 900) סמ"ק [קצת פחות מנפח של שקית חלב (שהיא 1000 סמ"ק)], וזה קצת פחות מחלה רגילה¹, ויזכה אותם לכולם, כדלהלן.

3. יתן את המצות למישהו גדול שאינו סמוך על שולחנו, [ובדיעבד מועיל כל אדם חוץ מקטן הסמוך על שולחנו (שו"ע סי' שס"ו סי' ומשנ"ב ס"ק ס"ט)], ויאמר לו לזכות באופן זה:

"הגבה זאת, וזכה בזה לכל מי שהשיתוף והעירוב יכול להועיל לו, וגם לכל מי שהשיתוף והעירוב יוכל בעתיד להועיל לו (לדיירים החדשים ואורחים, או שיתרחב העירוב), ולכל מי שדינו כשכירו ולקוטו של הגויים והמומרים שגרים במקומות שבתחום העירוב".

אין צריך לומר בפה את הנוסח הנ"ל, אלא כדי שתהיה כוונת הזוכה לכך². וכיון לזכות גם לנמצאים בהיקף הכללי, מחוץ לעירוב הפרטי שעושה, כדי שלא יהא כחולק את עירובו ויפסל³.

¹ שיעור זה מספיק אף לאלף אנשים. וכשיש פחות מי"ח אנשים, מספיק פחות לפי המבואר בשו"ע סי' שס"ח ס"ג.

² לפעמים ממהרים ולא קוראים מתוך הנוסח, ואפשר לטעות בדברים מעכבים. 1. יזכוי הפת הוא גם למי שיעיג בשבתות הבאות, ואם לא חשבו על כך ראוי לזכות שוב בשביל שיועיל להבא. ובדיעבד לב ב"ד מתנה, שיחול גם להם. 2. לפעמים הזוכה לא שם לב לפרטים ומגביה רק בשביל שיהיה עירוב, ולא מבין ש"זוכה בפת", ולא "עושה עירוב", [ובדיעבד לפעמים מועיל]. 3. צריך לומר שזה גם שיתוף וגם עירוב, ולפרט את כל הנוסח [בדיעבד אם זיכה והניח לעירוב, ולא אמר את הנוסח, מועיל. אבל אם אמר נוסח לא נכון לא מועיל]. 4. להניח את הפת בבין השמשות בחדר שיש בו ד' עד ד'. וזה מעכב.

³ מש"כ שאם לא מזהה לכולם נאסר מדין חולק את עירובו, מבואר בב"ה"ל (סי' שס"ו סי' ד"ה מברך) ובהזו"א (סי' צ' ס"ק כ"ח), ודלא כחכם צבי שאסר בכל אופן.

יש אומרים (חכמת הלב עמ' 17) בנוסח אחר: "זכה במצות אלו עבור כל החייבים בעירוב שגרים בהיקף המחיצות הכשרות שאפשר לטלטל אליהם כדיו, מהבית בו יזנה

4. אח"כ יגביה את המצות או הפת, טפח, ויזכה לכל האנשים הנ"ל.

5. בעל המצות [או כל אדם] יאמר את נוסח העירוב דלהלן:

"בְּהַדְרֵיךָ שְׂתַפֵּא, וְאִם מוֹעֵיל גַּם לְעִרּוֹב שִׁיחָא גַּם לְעִרּוֹב, יְהִיא שְׂרָא לְגַא לְאִפּוּקֵי וְלְעִוְלֵי (יְהִיא מְפָר לְגוּ לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס), מִהַבְּתִים לְחֶצֶר וּמְחֶצֶר לְבֵתִים, וּמִבֵּית לְבֵית וּמְחֶצֶר לְחֶצֶר וּמִגַּג לְגַג, וּמִבְּתִים וּחְצֵרוֹת לְמִבּוֹי, וּמִמְבּוֹי לְכָל הַבְּתִים וְהַחְצֵרוֹת, שֶׁבְּמִקּוֹם שֶׁהָעִרּוֹב וְהַשְׂתּוּף יוֹלְדִים לְהוֹעֵיל בְּהֵם בְּהֵנָה אִוּ בַּעֲתִיד, וְכָל זֶה יוֹעֵיל לְגוּ וְלְכָל הַדְּרִים בְּמִקּוֹם שֶׁהָעִרּוֹב וְהַשְׂתּוּף יוֹלְדֵי לְהוֹעֵיל לָהֶם, וְגַם לְכָל מִי שִׁיתַּנְפֵּף בָּהֶם, לְכָל הַשְּׂבֻתוֹת וְלְכָל הַיָּמִים מִבְּיָמֵי"

6. אם יש עוד מישהו שעושה עירוב למקום זה [כגון שיש עירוב כללי] אין לברך על העירוב, שמא העירוב הכללי כשר (משנ"ב סי' שס"ח ס"ק כא).
7. יניח את המצות מבעוד יום לפני תוספת שבת, יחד בכלי אחד, בחדר שיש בארכו וברחבו לפחות 4X4 אמות [2.32 מטר], ויש להחמיר שאין האורך משלים לרוחבו, ויש אומרים שכל דבר המחובר לקרקע ממעט מהשיעור [כגון ארונות מטבח ושאר ארונות המחברים לקיר]. ומקום הנחת הפת יהיה לכתחילה גבוה לפחות טפח מהקרקע (סימן שס"ו סעיף ג' ד').
8. לא יאכל מהפת עד צאת הכוכבים של ליל שבת. ואח"כ מותר לאכול אפילו את כולה. [ואם רוצה להשתמש בה לשבתות נוספות, צריך שישאר בה שיעור בכל כניסת שבת (עי' סי' שס"ח ס"ד)].
9. צריך שיגמור בדעתו שלא יקפיד אם יבוא מבני העירוב לאכול מהפת בערב שבת או בין השמשות⁴.
10. צריך שתהיה אפשרות לבני העירוב לגשת אל הפת בבין השמשות, לכן צריך שיהיה מישהו בדירה או שיהיה מפתח של הדירה בתוך גבולות העירוב, בבין השמשות של כל ליל שבת.
- וכן אם המצות ארוזות, צריך שיהיו באופן שמתר לפותחן בשבת⁵.

השבוע בשעה שהיו צוות המוקד באחד הישובים לתקן את העירוב, נישא אדם שומר מצוות והתענין מה העובדים עושים, ואמר שהוא רוצה שיבואו גם לישוב שלו, שגם שם כבר כמה שנים שאין מי שיטפל בעירוב, ויש הרבה חומים קרועים, ואין להם עירוב. אותו אדם סיפר על הבעיה שיש לו שאינו יכול לקחת עלונים מבהכ"ס או ביתו, אבל אמר שמישהו אמר לו שבדיעבד יש על מה לסמוך אם חלק מהחומים קיימים... רח"ל.

הדבר הזה פשוט וברור, ואין חולק, שאם חוט אחד בכל העירוב קרוע, או שקשור מן הצד, כל העירוב נאסר, וכל ד' אמות של טלטול הוא איסור ממש. כיון שצוה"פ אחת של עירוב בזמננו, היא יותר מ' אמות, ובפירצה כזו לא שייך כלל עומד מרובה, ולא "רוב מחיצות", וג' מחיצות אינן מתירות מדרבנן לטלטל. מסיפור זה אפשר להבין את גודל המצוה לעשות את העירובים במקומות כאלו, שהוא מציל אנשים רבים מחילול שבת גמור.

הלכות עירובין מצויים גם אצל מי שאינו מטלטל

והנה לאותם אנשים שנוהגים ע"פ החשש שמא יש תקלה בעירוב, כלפיהם המקום נידון כפרוץ, ודינו ככרמלית שאסור לטלטל בו יותר מד' אמות. לפ"ז הובא נידון רחב בענין הטלטול שבנדנדו ילד בנדנדה, כיון שהוא דוחף ומטלטל ביד את הילד, אלא שהובא בזה כמה צדדים להקל. משום שאין כרמלית למעלה מ', ולפי הנדנדות שנמדדו יוצא שבנדנדות הפשוטות החדשות, אין טלטול ד' אמות בתוך י' טפחים מהקרקע, כיון שכאשר הנדנדה מתרחקת, היא עולה כלפי מעלה. ומ"מ השיעור היה מצומצם וקרום להגיע לד' אמות לשיעור הגר"ח נאה, ולכן צריך לבדוק כל מקרה לגופו. ועוד היו כמה צדדים לדון, עיי' שם.

בעקבות הדברים הגיעו תגובות רבות מאברכים שנהנו מהדברים לראות וללמוד כיצד העירובים נוגעים להם באופן המעשי ביותר, למרות שהם נוהרים שלא לטלטל. וגם בדבר כ"כ פשוט, ללכת לגינה עם ילדים, בכל זאת צריך לחיות עירני ובקי בדיני עירובין. גם לומדי מסכת עירובין בתקופה זו, הצטרפו לתגובה החיובית, שהדברים והדוגמאות המעשיות המובאות בגליונות, מפתחות דיונים סוערים וריתחא דאורייתא בכלל, ומעוררות לחיות את הלימוד, "ללמוד על מנת לעשות".

לכן בגליון זה נביא ג"כ נידון שהוא כהמשך לדין המובא בגליון הקודם.

הרמת ילדים למתקנים והגדרת שטח הגינה

הנה כאשר יש בגינה מתקנים לילדים לעלות עליהם מצד אחד, ולדרת מצד שני, או להתגלש במגלשה, והילד מתקשה לעלות ומבקש שיעלו אותו למעלה, או מקרה שמצוי מאוד שמרימים תינוקות ומושיבים אותם בתוך המתקן, כדי שהם ילכו בפנים, יש לעיין מה דין המתקן, ואם יש איסור לטלטל או הוצאה בהרמת הילד לתוך המתקן.

יש להקדים שכל הנידון הוא כאשר אין עירוב טוב לגינה, או באברכים המקפידים שלא לטלטל גם בעירוב טוב, מחמת החששות המצויות בו, ובמקרים אלו הגדרת שטח הגינה הוא ככרמלית, שיש בה שני דינים. א. אסור לטלטל בה יותר מד' אמות. ב. אסור לטלטל ממנה לרשות היחיד, או לרשות הרבים. ולכן אם המתקן יהיה מוגדר כרשות היחיד, יהיה איסור לטלטל מהקרקע שהיא כרמלית, למתקן שהוא רשות היחיד.

אבל במקרה שיש עירוב טוב המקיף את הגינה, ובאופן שסומכים עליו שהוא מתפקד כהלכה, הרי גם הגינה היא מעורבת, והדין של הגינה היא רשות היחיד, וכל מה שבתוכה ג"כ רשות היחיד, ואין איסור לטלטל בכלה ובמתקנים שבתוכה.

דין קרפף בחניה וגינה

בשבוע זה היו שלוחי מוקד העירוב באחד הישובים, ופגשו שם אברך שפועל לחזק את האידישקייט בישוב, והוא שאל איך המוקד רוצה לעשות עירוב בישוב, הרי יש שם סמוך לבהכ"ס חניה גדולה מאוד, והיא יותר מבית סאתיים, ואי אפשר לעשות לה עירוב. כמו"כ בשבועות קודמים היתה שאלה אחרת על גינת משחקים גדולה, שנמצאת בתוך אחד העירובים השכונתיים, ויש בה יותר מבית סאתיים. השואל התקשר למוקד העירוב לשאול אם יש שם עירוב, ואמרו לו שיש שם עירוב שכונתי טוב, תמה השואל, איך אומרים שיש שם עירוב טוב, הרי יש בגינה יותר מבית סאתיים בלי דירה, והרי זה כמו קרפף, ואסור לטלטל בקרפף כמו כרמלית.

ובאמת בשו"ע (סי' שנ"ח ס"א) בדיני קרפף כתבו בלשון זו, "כל היקף שלא הוקף לדירה, כגון גינות ופרדסים וכו', אסרו חכמים לטלטל בתוכה יותר מד' אמות, אם הוא יותר מסאתיים", ומבואר להדיא שגינה היא קרפף. אולם כונת השו"ע היא רק לגינה של זרעים, כמ"ש המשנ"ב שם (סק"ב) שמקיפים אותם

חומר האיסור בכל העירוב כאשר חוט אחד קרוע

בגליון הקודם נפתח מדור חדש המולל דינים והלכות לאותם שנוהרים שלא לטלטל בעירובים השונים מחמת גודל הבעיות המצויות, או שמראש הם נסמכים על שיטות מסוימת דוקא. הרי מספיק שיש בעיה בחוט אחד, וכבר הדבר פוסל את כל העירוב.

העירוב, ולכל מי שגר במקומות שיתוספו בעתיד, דהיינו שיוקפו במחיצות ויתקנו דיון שיהיה אפשר לטלטל גם אליהם, ולכל האנשים שיתוספו במקומות הנ"ל, ולכל מי שדינו כשכירו ולקטנו של הגויים והמומרים שגרים בכל המקומות הנ"ל. בנוסח זה ישנו דגש שמזכיר רק למי שבמקום שאפשר לטלטל אליו, למעט מי שנמצא בחצר ובהיקף שיש בו גוי או מומר, כדי שלא להקנות לו דריסת רגל למקום הפת [עירוב מרגילין] שאז יאסור את העירוב. אבל בנוסח שכתבנו למעלה מובלע פתרון אחר (שכתב בעירוב הצירות עמ' שי"ג) שמזכיר "לכל מי שיוכל להועיל לו", (כמ"ש בשו"ת מהר"ם שיק סי' קע"ח מטעם אחר שחשש לקני את החמור).

⁴ בשו"ע (סי' שס"ו ס"ד) כתב מטעם זה שלא לערב במאכלים שהכין לצורך השבת. אבל המשנ"ב כתב שאם כונתו שאם יבקשו ממנו יתן, יכול לערב. וכן כתב החו"א (סי' פ"ז סק"ב) שאפילו שעושה כן מתוך שסבור שלא יבקשו, אם גמר בדעתו שכשיבקשו יתן, מועיל, וכן נוהגים.

⁵ ע"פ המבואר בסי' שצ"ד ס"ב ג'. וכ"כ כמה ספרים. וע"ש בשעה"צ סק"ח שאם יש רק איסור דרבנן הוי עירוב, אך יל"ע כשהל"ט ביום שיש שאסור לעבור על שבות לצורך מצוה בבין השמשות. בפסח יש להקפיד לערב במצות יד, כשיש בעירוב אנשים שמקפידים שלא להחזיק ברשותם מצות מכוונה.

מתי דין השטח שבתוך המתקן כרה"י

לאחר כל האמור, יש חילוק בין גינה שנמצאת בעירוב טוב וכשר, שהיא עצמה רשות היחיד וכולה מותרת, לבין גינה שאינה בתוך עירוב טוב, או שנמצאת מלסמוך עליו. ובמקומות אלו יש לגינה דין כרמלית ואסור להכניס ילדים למתקנים באופן שאינם כרשות היחיד.

והנה כדי שהמקום יהיה רשות היחיד, צריך שיהיו לו מחיצות עשרה, וגם חלל של גובה עשרה טפחים, ורוחב ד' על ד' טפחים. ואם אין חלל י', אינו רשות היחיד אלא כרמלית (שו"ע סי' שמ"ה סט"ו). לפ"ז תלוי באיזה מתקן מדובר, אם הוא מתקן שהילדים עומדים בו, הרי בדרך כלל יש בו חלל ד' וגובה י', אבל במקומות שאינם יכולים לעמוד, כגון בשרוולים המצויים כיום במתקנים ובמגלשות, שאין בהם חלל י' אינם רשות היחיד, ומותר להכניס ילד לתוכן. אבל כאשר הם פתוחים למתקן שהוא רה"י, י"ל שעד מקום מסוים נחשב כחורי רה"י, וצ"ע עד איזה מקום ומה השיעור.

מתקנים מניית משחקים שונים כרה"י או כרמלית

כמו"כ צריך שיהיו מחיצות גבוהות י' טפחים, ואם אין מחיצות גבוהות אינו רה"י. לכן במתקנים שאינם סגורים, כגון קרוסלה, נדנדה, סוס שיושבים עליו, מוט שמחליקים עליו, ומקלות שנתלים עליהם, אין להם דין רשות היחיד, ומותר להרים את הילד עד שישב או שיתפוס בהם, וכן להוריד אותו מהם.

כמו"כ מתקן שרובו פתוח והפרוץ מרובה על העומד [כמו שמתקן הנמוך שבתמונה] אין לאותו מקום דין רה"י.

עוד יש להוסיף שכל השאלה היא רק כאשר מרימים את הילד, אבל אם רק מסייעים לו והוא עולה ברגליו, אין איסור מלטול, כיון שאינו נחשב שמלטלים אותו, כמבואר בשו"ע (סי' ש"ח סעיף מ"א) שהאשה מדדה את בנה, ובלבד שלא תגררהו, אלא מגביה רגלו אחת ויניח השניה על הארץ, וישען עליה, עד שיחזור ויניח רגלו שהגביה, שנמצא לעולם הוא נשען על רגלו האחת, עכ"ל.

נדנדות שונים כשטח שאר הגינה

ואפילו אם דוחפים אותו מעט כלפי מעלה, אבל הוא כמנצב שאוחז את עצמו, והסיוע הוא רק להטות את שיווי המשקל של הילד, שיוכל למשוך את עצמו לתוך המתקן, הרי זה אינו מלטול, אלא כעין האשה שמדדה את בנה. משא"כ באופן שהילד אינו אוחז את עצמו, י"ל שהדחיפה היא מלטול, ואין לעשותו במעבר מהגינה לתוך מתקן.

וגם באופן זה יש לחלק, שכל האיסור הוא רק אם מרים אותו מהקרקע, או מותך י' טפחים לקרקע, אבל כאשר כל ההרמה היא מעל י',

דהיינו שלוקח אותו ממקום גבוה, אין כרמלית למעלה מ' טפחים, אלא הרי זה מקום פטור, ומ"מ כאשר במקום הגבוה יש שטח ד' על ד' טפחים, י"ל שנחשב קרקע בפני עצמה, והיא עצמה כרמלית [כמבואר בשו"ע סי' שמ"ה סט"ו בדין גג, ועי' במשנ"ב שם בשם הגר"א, וצ"ע ואכמ"ל].

לפ"ז מותר גם להושיב את הילד על מגלשה כאשר מרים אותו בסמוך בתוך ד' אמות, והילד יתגלש [אף יותר מד' אמות], ושוב יחזור ויקחנו שם ויש בזה חידוש נוסף, שאע"פ שהוא גורם לילד שיתגלגל ד' אמות מ"מ אין זה נחשב מלטול שלו, אלא כאילו הילד הולך בכח עצמו, מפני שהילד מניע קצת את עצמו. ובתניוק קטן ביותר, יש לדון שישחב כמלטול [והוא מלטול ע"י כוחו בכרמלית שמעיקר הדין לא גזרו ע"ז, אבל הרמ"א סו"ס שני"א אוסר בכרמלית בתוך העיר] ועיין.

בדברים אלו עמדנו על כמה נקודות חשובות בדיני המלטול בגינות משחקים, ויש עוד להוסיף ולפלפל בסוגים שונים של מתקנים, ואנו מקווים שעי"י יסודות אלו, ילמד כל אדם לדון בעצמו, ולדעת את המעשה אשר יעשון.

רק לשמור את הפירות והזרעים שבתוכו, ולא לשימוש האדם, אבל מקומות שמשמשים את האדם לשימוש כלשהו או להנאה, אע"פ שאין בהם שימוש של צרכי דירה ממש, כאכילה ושינה, מ"מ הם משמשים את האדם, ודינם כמקום המוקף לדירה.

אמנם מחמת זה שאינם דירה ממש, צריך שיהיו פתוחים לדירה, דהיינו שיש פתח מהדירה לאותו מקום, וכמו שכתב השו"ע (שם סעיף ב') "ומה נקרא מוקף לדירה, זה שגבה בו בית דירה, או שפתח לו פתח מביתו ואח"כ הקיפו". כלומר או שהוא עצמו דירה, או שהוא פתוח לדירה. ובחזו"א (סי' פ"ט ס"ק י"ז) מבואר שאם השטח המשמש אינו סמוך לבית, כגון מחסן שנמצא במבנה אחר, וכן גינה או מגרש משחקים שנמצא בהיקף נפרד, והוא אינו סמוך לבית, שאין פתח ישיר מהבית אליו, צריך שיהיה היקף כשר מהבית עד לשטח ההוא, ולא תהיה הפסקה של כרמלית באמצע, כיון שצריך שיהיה היתר למלטול ולהשתמש מהבית לשטח ההוא. ואם אין היקף כשר, אינו נחשב מוקף לדירה, אע"פ שהוא פתוח לרוחב, והרוחב לבית. כאשר הרחוב אינו מוקף והוא כרמלית.

לפ"ז כאשר עושים עירוב ומקיפים את כל הרוחות ועושים אותם לרשות היחיד, הרי אותן מקומות החניות והגנות, וכל השטחים שבתוך ההיקף נעשים מחוברים לבית ע"י היקף כשר, ומיד נעשים למקום המוקף לדירה, שדינו כרשות היחיד. ולכן אפשר לעשות עירוב כשר לאותן חניות וגינות שאנשים משתמשים בהן.

מגרש משחקים שהוקף לעצמו לפני העירוב

אמנם עדיין יש בעיה אחת עם מקומות שמוקפים בפני עצמן, והדבר מצוי במגרש המיועד למשחקים בכדור, שבשעה שהקיפו אותו בפני עצמו לא היה לו פתח לדירה, וכתב השו"ע (שם) שצריך שיהיה לו פתח מביתו ואח"כ להקיפו, אבל אם היה מוקף שלא לשם דירה ורוצה אח"כ להקיפו לשם דירה, או לפתוח לו פתח מהדירה, צריך לפרוץ בו פירצה הפוסלת אותו, ואח"כ להקיפו מחדש עם הפתח לדירה. וא"כ למקומות שהיו מוקפים קודם לא יועיל ההיקף של העירוב החדש. ויש להוסיף ביאור, שמקום פתוח שאין לו היקף, הרי היקף העירוב הוא זה שיוצר את המחיצות המתירות אותו, כלומר ע"י המחיצות וצורות הפתח שמסביב לישוב הוא נעשה רה"י, וההיקף הזה נעשה ביחד עם דירה, ולשם דירה, משא"כ מקום שיש לו היקף לעצמו, הרי המחיצות החדשות שמסביב לישוב אינן יוצרות את המחיצות שלו, כיון שיש לו מחיצות יותר פנימיות, ורק אם יעשו עוד מחיצות בתוך המתחם לפני מהגדרות שהיו לו, או יחשב שהמחיצות החדשות הן יוצרות את ההיקף למגרש ויועילו להתירו, (כמבואר בשו"ע סי' שני"ח ס"ו). ולפ"ז מגרשים אלו לא נעשו מוקפים לדירה ע"י העירוב.

אבל יש לדון להתירם, לפי מה שהביא המשנ"ב (ס"ק י"ט) שאם חשב בפירוש בשעה שהקיף את המקום, שאחר כך יבנה בו בית או שיפתח לו פתח לבית, "אפשר שיש להקל ולומר דמקרי מוקף לדירה, שהרי הקיף אותו לשם דירה". ולפ"ז גם המקומות הנ"ל שהוקפו בזמן שלא היה עירוב, מ"מ הוא דבר העתיד להיות שיקיפו את המושב, ואמנם הפועלים לא ידעו מהדין הנ"ל כלל, מ"מ ודאי שהם חשבו שזה עתיד לשמש את התושבים הגרים בסמוך.

ויש לומר שאין צורך לכוון לשם הדין של היקף לדירה, אלא על המציאות. וכן אין צורך לכוון לכך שיהיה היקף כשר, אלא מספיק שחשב שיהיה בו שימוש לבתים ולתושבים, ואז כאשר יהיה היקף כשר יחול דין מוקף לדירה. אמנם אין הדבר ברור, וגם לשון המשנ"ב מסופק, וצ"ע למעשה.

ומ"מ למעשה נראה שמן הדין אין איסור מלטול בתוך המתחם, שבהרבה מקומות כלל אין בתוכו שיעור בית סאתיים, דהיינו 34X34 מטר לשיעור הגר"ח נאה, [או באופן שהוא צר וארוך ובתוכו אין שטח של 1156 מטר מרובע], ולכן גם אם אינו מוקף לדירה, מותר למלטול בתוכו, כיון שמחיצותיו כשרות, והאיסור הוא רק להכניס אליו כלים מהבית. ואם המשחק או העגלה היו בחדר מדרגות או בחצר, מותר להכניסם לשם.

לסיום הענין מן הראוי לציין לשבח, מקרה שהיה לפני כשנה, כשבדק של מוקד העירוב היה בישוב דתי בשומרון לבדוק את העירוב, והרב המקומי הלך איתו לכל אורך ההיקף, לשמוע את הדברים הטעונים תיקון ולתקנם מיד באותו שבוע, ובסוף הסיבוב הגיעו לקצה הישוב שבו יה מגרש לכדור, והרב אמר שבתחילה הוא שמר מאוד שהעירוב לא יגיע למגרש, כדי שהנערים לא יבואו אליו בשבת, [רק אם החביאו כדור מערב שבת, שבדרך כלל אין מקום להחביא אותו שם], אבל אח"כ היה לחץ גדול מהמועצה וממקצת תושבים, והאריכו את העירוב, והוא מאוד מצטער על כך, כיון שמקום זה אינו מקום להיות בו בשבת, גם כשאין איסור מלטול עצמו.

לברורים בנושאי עירובין, וכן לתרומות וסיוע בהפצת הגליון:

קו מידע הלכתי וסיוע אקטואלי על גבולות העירובים השכונתיים

ניתן לקבל את העלון במייל כשר, לשלוח בקשה ל- A83320@GMAIL.COM